

امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف

ریاست ارشاد و انسجام مساجد

موضوع خطابت روز جمعه و

تقریر و بیان تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات

به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۳۰/رمضان المبارک /۱۴۴۴هـ ق مطابق ۱/نور/۱۴۰۲هـ ش

احکام و مسایل بجا آوردن قضای روزه ها و کفاره آن

الحمد لله الذي من علينا بشريعة الاسلام ، وشرع لنا ما يقرب اليه من صالح الاعمال، الحمد لله الذي انعم علينا بتيسير الصيام والقيام، وجعل ثواب من فعل ذلك تكفير الخطايا والآثام ، واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له ذو الجلال والاكرام، واشهد ان محمداً عبده ورسوله افضل من صلى، وزكى ،وحج وصام صلى الله عليه وعلى آله واصحابه وسلم تسليماً كثيراً. اما بعد:

قال الله سبحانه وتعالى : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ . أَيَّاماً مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْراً فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ } البقرة: (۱۸۴)

وقتیکه مسلمانان عبادت میکنند بعضی اوقات در عبادات آنها اشتباهاتی واقع میشود که این اشتباهات گاه گاه قصدی وگاهی هم غیر قصدی است . بعضی اوقات به طور خطا در اشتباه قرار میگیرند و بعضی اوقات به طریق اکراه واضطرار در خطاء واقع میشوند.

در بعضی اوقات افطار کردن روزه جائز است ودر بعضی اوقات خوردن روزه جواز ندارد بلکه جرم بزرگ شمرده میشود، تمام اینحالات واحکام آن را فقهای کرام ذکر کرده اند.

شرائط لزوم کفاره:

- ۱- روزه دار باید مکلف باشد.
- ۲- در ماه مبارک رمضان از طرف شب روزه را نیت کرده باشد.
- ۳- پیش از روزه گرفتن چنین حالاتی واقع نشده باشد که از جهت وقوع همان حالات خوردن روزه برای آن روا شده باشد مانند: سفرشرعی، مرض، حیض و نفاس.
- ۴- به خوشی خود روزه را خورده باشد نه به اکراه و اجبار.
- ۵- روزه را قصداً وعمداً خورده باشد. اگر به فراموشی خورده باشد بر وی قضاء وکفاره لازم نمیشود.
- ۶- به طور خطاء روزه را نخورده باشد ودر حالت اضطراری هم نباشد؛ زیرا در حالت خطا واضطرار خوردن روزه کفاره را لازم نمی گرداند.

هنگامیکه این شرایط همه موجود شود از جمله حالات ذیل یک حالت پیش میشود، کفار و یا قضائی و یا هردو لازم میشود. بعد از آن هر آن اشیا و صورت های بیان میشود که به واسطه آنها روزه فاسد میشود که بواسطه آن کفار و قضائی هردو لازم میشود.

خوردن روزه که تنها قضائی دارد:

کسیکه به اساس عذر شرعی روزه را میخورد تنها قضائی همان روزها بالای او لازم میگردد.

عذر شرعی قرار ذیل است:

۱- مرض: مرض از جمله آن عذر های است که به اثر آن خوردن روزه جائز میگردد، اگر شخصی در اول رمضان یا در وسط رمضان مریض میشود روزه گرفتن نمی تواند و یا یک داکتر حاذق مسلمان به او توصیه میکند که روزه نگیرد میتواند روزه خود را افطار کند و در آینده که صحت مند شد قضائی بیاورد چنانچه خداوند جل جلاله میفرماید: { وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ } البقرة: ۱۸۵

ترجمه:- و اگر کسی مریض و یا مسافر باشد روزه خود را افطار نموده و در روز های بعد از رمضان همان روز هارا قضائی بیاورد.

امام ابوبکر جصاص در تفسیر این آیت میگوید: (فابتدأ تعالی بیان حکم المریض والمسافر وأوجب علیهما القضاء إذا أفطرا) أحكام القرآن للجصاص

ترجمه:- الله تعالی به بیان حکم روزه مریض و مسافر آغاز نموده و قضائی آوردن روزهای افطار شده را فرض گردانید. اگر کسی مریض شد یا ترسید که مرض من زیاد میشود میتواند روزه خود را افطار نماید و بعداً قضائی بیاورد. کسانی که به اساس عذر شرعی روزه را میخورند و قتیکه صحت مند شدند قبل از رمضان آینده آنرا قضائی بیاورند. بناً اگر مریضیکه به اساس مرض روزه را افطار نموده و صحت یاب نشد و به اثر همان مرض فوت نمود روزهای که خورده و صیت به ادای فدیة بالای آن لازم نیست.

همچنان اگر مریضیکه روزه را خورده بعداً صحت یاب شد و روزه را قضائی نیاورد تا اینکه وفات نمود بالای او وصیت به دادن فدیة لازم است.

اگر وصیت نکرده باشد ورثه او میتواند از ثلث میراث او فدیة را اداء نمایند. (ابن عابدین)

۲- سفر: سفرهم از جمله اعدار شرعی است که به سبب آن خوردن روزه جواز دارد، اگر کسی به سفر برآمد میتواند روزه خود را بخورد و بعد از رمضان همان روزها را قضائی بیاورد البته اگر در سفر مشقت نبود روزه گرفتن بهتر است.

۳- حیض و نفاس: حیض و نفاس از جمله اعدار شرعی اند، زنهائیکه در ماه رمضان عادت ماهوار و یا ولادت مینمایند میتوانند روزه خود را افطار نموده و بعد از رمضان که از مرض ماهوار و از نفاس پاک شدند قضائی بیاورند.

۴- حمل و رضاع: از جمله اعدار شرعی بوده که افطار روزه برای زنان حامله و شیردهنده جواز دارد در صورتیکه احساس نماید که روزه گرفتن برای حمل ضرر دارد، همچنان زنان شیردهنده احساس میکنند که روزه باعث کمبود شیر و ضرر برای طفل میگردد روزه را افطار نمایند، بعداً قضائی بیاورند.

در حدیث شریف آمده است: (إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَضَعَ عَنِ الْمَسَافِرِ الصَّوْمَ، وَشَطَرَ الصَّلَاةِ، وَعَنِ الْحَامِلِ أَوْ الْمُرْضِعِ الصَّوْمَ) سنن الترمذی

ترجمه:- یقیناً الله تعالی ساقط کرد از مسافر روزه را و نیم نماز را و از زنان باردار و شیردهنده روزه را.

در این رابطه گمان غالب زنان شیر دهنده مدار اعتبار است و یا مشوره طیب مسلمان. (الهنديه)

۵- گرسنگی و تشنگی شدید: که از هلاکت نفس خود بترسد برایش افطار روزه جواز دارد، به شرط اینکه خود را به کسب و کار مانده نکرده باشد و اگر گرسنگی و تشنگی به اثر کار پیش آمد و روزه را افطار کرد در یک روایت کفاره هم بالای او میگردد. (مجمع الانهر)

۶- کسیکه در اثنای روزه بی هوش شود: بیهوشی بالای او بیاید و بعد از به هوش آمدن قضائی روزه بالای او لازم است. (الهنديه)

حکم روزه شیخ فانی:

شیخ فانی کسی را گفته میشود که به اساس کبرسن وضعف توان روزه گرفتن را ندارد، که به اصطلاح فقهاء آن را شیخ فانی گویند.

شیخ فانی میتواند روزه خود را بخورد و به عوض هر روز، روزه فدیة و یا قیمت آن را به مسکین و یا فقیر بپردازد، و مقدار فدیة آن همان مقدار فدیة صدقه فطر میباشد.

شیخ فانی میتواند تمام فدیة روزه خود را در اثنای رمضان و یا در ختم رمضان بپردازد. (الهنديه)

بدون عذر روزه را خوردن:

اگر کسی قصداً روزه را به اشیای غذایی میخورد و یا می نوشد در این صورت بالای او قضائی و کفاره هر دو لازم میگردد.

اگر قصداً روزه خود را به واسطه اشیای بشکناند عادتاً مواد غذایی نباشند بر بالای وی تنها قضائی است نه کفاره.

۱- خوردن اشیای غیر غذایی: شخصی بدون عذر روزه ای خود را به چیزهای بشکناند که عادتاً غذا و دوا نباشند روزه آن شکسته تنها قضائی لازم میگردد نه کفاره. (بدائع الصنائع)

۲- قصداً استفراغ کردن: کسیکه در رمضان قصداً استفراغ نماید تنها بر وی قضائی لازم هست چنانچه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده: (من ذرعه القيء فليس عليه القضاء و من استقاء عمداً فليقض) سنن الترمذی

ترجمه:- کسی که در رمضان بدون قصد استفراغ نماید بروی قضائی نیست و اگر قصداً استفراغ نماید بر وی قضائی همان روز روزه لازم است.

۳- به طور خطا در حالت مضمضه آب اگر از حلقومش تیر شده بر وی تنها قضائی لازم است. (نور الايضاح)

۴- کسیکه به فکر صبح صادق ندیده سحری نمود و بعداً معلوم شد که صبح صادق طلوع کرده و یا روزه را افطار نمود به گمان اینکه آفتاب غروب نموده بعداً معلوم شد آفتاب غروب نموده در این صورت تنها قضائی لازم است. (الهدایه)

۵- اگر در غروب آفتاب شک داشته باشد باید روزه خود را افطار نکند تا هنگامیکه به غروب آفتاب متیقن شود.

خوردن روزه به طریقه سهو و نسیان:

کسیکه به طریقه سهو و نسیان چیزی را خورد و یا نوشید روزه وی باطل نمی شود، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده: (من نسي و هو صائم فأكل أو شرب فليتم صومه فانما أطعمه الله وسقاه) صحیح مسلم

ترجمه:- کسیکه روزه را از روی فراموشی و یا سهواً خورد و یا نوشید بر روزه خود ادامه دهد زیرا الله جل جلاله او را خورانیده و نوشانیده .

قضائی و کفاره:

اشیایی که به واسطه آنها بر بالای روزه دار قضائی و کفاره هر دو لازم میگردد:

۱- جماع و همبستری: اگر روزه دار در ماه رمضان از طرف روز همراهی همسر خود همبستر شود روزه وی باطل شده بروی کفاره و قضائی لازم میگردد.

۲- خوردن و نوشیدن قصدی: اگر کسی در رمضان قصداً به اثر مواد خوراکی روزه خود را بخورد قضائی و کفاره بالای او لازم میگردد.

فقهای احناف از برای مواد خوراکی یک قاعده کلی ذکر کردند که به اثر آن روزه از بین میرود و کفاره هم لازم میگردد .

در فتاوی عالم گیری آمده است: (إِذَا أَكَلَ مُتَعَمِّدًا مَا يَتَعَدَّى بِهِ أَوْ يُتَدَاوَى بِهِ يَلْزَمُهُ الْكِفَارَةُ) (الفتاوی الهندیة

ترجمه:- کسیکه قصداً اشیای مواد خوراکی را و یا دوا بخورد کفاره بالای او لازم میگردد.

در باره مواد غذائی دو نظریه وجود دارد: (قَالَ بَعْضُهُمْ هُوَ أَنْ يَمِيلَ الطَّبْعُ إِلَى أَكْلِهِ وَتَنْقُضِي بِهِ شَهْوَةَ الْبَطْنِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ هُوَ مَا يَعُودُ نَفْعُهُ إِلَى صَلَاحِ الْبَدَنِ الْجَوْهَرَةُ النَّبِيْرَةُ

ترجمه:- بعضی علماء میگویند مواد غذائی چیزهای را گفته میشود که طبیعت انسان به خوردن آن میلان بکند و شهوت بطن به خوردن آن پوره شود.

بعضی دیگر علماء میگویند مواد غذائی آن است که به بدن نفع برساند.

امام ابن عابدین این قول را اینطور تشریح نموده: (وَيُظْهِرُ مِنْ ذَلِكَ أَنَّ مُرَادَهُمْ بِمَا يَتَعَدَّى بِهِ مَا يَكُونُ فِيهِ صَلَاحُ الْبَدَنِ بِأَنْ كَانَ مِمَّا يُؤْكَلُ عَادَةً عَلَى قَصْدِ التَّغْدِي أَوْ التَّدَاوِي أَوْ التَّلْدُدِ) رد المحتار

ترجمه:- مواد غذائی چیزهای را میگویند که برای اصلاح بدن باشد و عادتاً بر غذا یا تداوی یا لذت گرفتن خورده میشوند.

۳- اگر شخص نادان در وقت حجامت یا در چرب کردن بروت خود و یا بواسطه غیبت کردن گمان کرد که روزه شکسته است و روزه را خورد در این صورت بر بالای آن قضائی و کفاره هر دو لازم میگردد چرا که به محض گمان روزه خود را خورده است. (الهدية العالائية)

◀ اندازه کفاره و ترتیب آن:

کسیکه بدون عذر شرعی در رمضان خورد و نوش میکند و یا با خانم خود در روز همبستر میشود، قضائی و کفاره بالای او لازم میگردد.

طریقه ادای کفاره روزه به این ترتیب میباشد: در قدم اول ازادی غلام است اگر توان ازادی غلام را نداشت در قدم دوم دوماه پی در پی روزه بگیرد و اگر توان این را هم نداشت،

پس در این صورت بالای او لازم است که شصت مسکین را دو وقت به شکم سیر طعام بدهد، و یا شصت مسکین را نیم پیمانانه (یک کیلو و نهصد گرم) گندم و یا آرد گندم بدهد و یا قیمت آن را بپردازد. (نورالایضاح)

برای شصت نفر محتاج دادن طعام همراهی نان خورش کفایت میکند، یعنی شصت نفر محتاج را تنها نان بدون نان خورش به اشکم سیر بدهد این حکم پوره میشود برخلاف نان جو که همراهی آن نان خورش ضروری است. زیرا نان جو از خاطر سخت شدن بدون نان خورش خورده نمیشود، هنگامیکه نان گندم را بدون نان خورش به اشکم سیر خورده میشود از این

جهت گفته که نان گندم همراهی نان خورش در جای خود نان است کسیکه همراهی نان گندم سالن یا نان خورش طلب کند وی گرسنه نیست.

یک شرط هم این است که به آن شصت نفری که نان داده شود همگی آنها گرسنه باشند و هیچ یکی از آنها به اشکم سیر نباشد اگر کسی از جمله شصت نفر اشکم سیر باشد او به عوض خود شخص گرسنه را معرفی کند بر وی خوردن نان ضروری است.

از ابو هریره رضی الله تعالی در آن حدیث طولانی که روایت کرده اینطور آمده است: (بینما نحن جلوس عند رسول الله صلی الله علیه وسلم اذ جاءه رجل فقال: یا رسول الله: هلکت، قال مالک؟ قال وقعت علی امرأتی و أنا صائم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم هل تجد رقبة تعتقها؟ قال: لا قال: فهل تستطيع أن تصوم شهرين متتابعين؟ قال: لا قال: فهل تجد اطعام ستين مسکینا؟ قال: لا قال: فمکث عند النبي صلی الله علیه وسلم فبینا نحن علی ذلك أوتي النبي صلی الله علیه وسلم بعرق فیها تمر- والعرق المکتل- قال: أین السائل؟ فقال: أنا، قال: خذ هذا فتصدق به فقال له الرجل أَعْلَى أَفْقَرَ مِنِّي یا رسول الله؟ فوالله ما بین لا بتیها - یرید الحرّین - أهل بیت أفقر من أهل بیتی فضحک النبي صلی الله علیه وسلم حتی بدت أنیباه ثم قال : أطعمه أهلك) صحیح البخاری

ترجمه:- در اثنای که ما با رسول الله صلی الله علیه وسلم نشستیم بودیم شخصی به نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم آمد وگفت! ای رسول الله صلی الله علیه وسلم؟ هلاک شدم پیامبر صلی الله علیه وسلم پرسید که چه شده تورا در جواب گفت؛ من در حالت روزه با خانم خود مجامعت کردم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند آیا کدام غلام را آزاد کرده میتوانی شخص در جواب گفت توان آزادی غلام را ندارم، پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند آیا دو ماه پی در پی روزه گرفته میتوانی آن مرد گفت نخیر پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند:

شصت مسکین را طعام داده میتوانی مرد در جواب گفت نخیر، ابوهریره رضی الله عنه میگوید آن شخص نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم چند لحظه درنگ کرد در این اثنا یک ظرف مملو از خرما را آوردند و رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند که سائل کجا است؟ وی فرمود من اینجا هستم، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند این خرما را بگیر وانرا صدقه کن، آن شخص به

پیامبر صلی الله علیه وسلم گفت ایا این را من از خود کرده به فقیرتری بدهم ای رسول خدا صلی الله علیه وسلم قسم به خداوند که در دو طرف مدینه (تمام شهر) از من کرده خاندان فقیر نیست به شنیدن این سخن پیامبر علیه السلام خندید که دندان های انیباب مبارک آشکار شد باز فرمودند این را به خاندان خود بده.